

Zatwierdzam

Warszawa, 20.04.2017 r.

Protokół nr 5/2017
z piątego posiedzenia grupy tematycznej ds. podejścia LEADER

W dniach 25-26 stycznia 2017 r. w siedzibie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w Warszawie odbyło się V posiedzenie grupy tematycznej ds. podejścia LEADER. Zgodnie z uchwałą nr 4 Grupy Roboczej ds. KSOW z dnia 12 października 2015 r. w sprawie powołania grupy tematycznej do spraw podejścia LEADER (GTL), oraz uchwałą nr 17 Grupy Roboczej ds. KSOW z dnia 20 grudnia 2016 r. w sprawie poszerzenia składu członkowskiego grupy tematycznej do spraw podejścia LEADER, w posiedzeniu wzięli udział przedstawiciele: Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, jednostki centralnej KSOW, regionalnych sieci LGD, samorządów województw, lokalnych grup rybackich, eksperci geograficzni sieci ENRD i FARNET oraz Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA, pełniącej obowiązki sekretarza Grupy. Lista obecności uczestników posiedzenia stanowi załącznik nr 1 do protokołu.

Posiedzenie otworzył Przewodniczący GTL Pan Witold Magryś – przedstawiciel Polskiej Sieci LGD – Federacji Regionalnych Sieci LGD, który zapowiedział, że dwudniowe posiedzenie będzie miało inny charakter niż wszystkie dotychczasowe spotkania. Pierwszego dnia uczestnicy wezmą udział w warsztacie związanym z monitoringiem i ewaluacją, który ma wyposażyć ich w umiejętności i narzędzia przydatne w dalszej pracy bez względu na to jaką rolę w podejściu LEADER odgrywają. Drugiego dnia zostaną omówione sprawy bieżące.

Pierwszy dzień posiedzenia GTL 25 stycznia 2017 r. przebiegał według następującego porządku:

1. Otwarcie spotkania, powitanie Gości – *Witold Magryś, Przewodniczący GTL*
2. Wprowadzenie – cel warsztatu „Brokerzy wiedzy podejścia LEADER” – *Iza Grabowska, przedstawiciel EGO*
3. Wyjaśnienie reguł warsztatu – *Dominika Wojtowicz, przedstawiciel EGO.*
4. Runda próbna. Pytania i wyjaśnienia
5. Rundy 1-3
6. Prezentacja wyników cząstkowych
7. Mini wykład na temat mechanizmu wykorzystywania wiedzy w polityce publicznej. Omówienie: (1) typów odbiorców, (2) metod przekazywania wiedzy i (3) planów badawczych – *Dominika Wojtowicz przedstawiciel EGO.* Sesja pytań i odpowiedzi
8. Rundy 4-6
9. Mini wykład na temat (4) typów potrzeb wiedzy i cyklu wdrażania działań publicznych – *Dominika Wojtowicz, przedstawiciel EGO.* Sesja pytań i odpowiedzi
10. Narady w zespołach
11. Rundy 7-10
12. Prezentacja i omówienie wyników końcowych. Dyskusja podsumowująca: rola brokerów wiedzy i strategię działania. Wnioski dla praktyki
13. Ocena szkolenia
14. Zakończenie szkolenia

Drugi dzień posiedzenia GTL 26 stycznia 2017 r. przebiegał według następującego porządku obrad:

15. Rozpoczęcie II dnia posiedzenia. Przedstawienie i przyjęcie porządku obrad – *Witold Magryś, Przewodniczący GTL*

16. Wystąpienie *Pana Ministra Ryszarda Zarudkiego, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi – Infrastruktura współpracy pomiędzy Instytucją zarządzającą a LGD i samorządami województw – główne wyzwania na 2017 r.*
17. Wyniki ewaluacji ex-post osi 4 LEADER w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – *Izabela Grabowska, przedstawiciel wykonawcy zamówienia*
18. Doświadczenia z pierwszych naborów w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrożenie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (w tym z wykorzystania generatora wniosków):
 - perspektywa LGD: *Joanna Sokólska, Piotr Sadłocha, PS LGD*
 - perspektywa SW: *Justyna Durzyńska, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego*

Dyskusja z udziałem przedstawicieli Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

19. Dyskusja nt. możliwości wprowadzenia rekomendacji w zakresie finansowania z planu działania KSOW szkoleń dot. podejścia LEADER z udziałem LGD i SW - dyskusja z udziałem Biura Pomocy Technicznej MRiRW
20. Informacja na temat inicjatyw ENRD:
 - relacja z seminarium „Osiąganie rezultatów metodą RLKS: wprowadzanie metody w życie” w Szwecji – *Inga Kawalek, przedstawiciel regionalnej sieci LGD woj. pomorskiego oraz Lukasz Tomczak, naczelnik Wydziału Rozwoju Terytorialnego MRiRW*
 - grupa tematyczna ENRD „Biznes na wsi” – *Beata Szybińska JC KSOW, FAPA*
 - zaproszenie ENRD na warsztaty na temat zmian demograficznych i włączenia społecznego oraz na seminarium dotyczące rozszerzenia innowacyjności podejścia LEADER – *Agata Markuszewska JC KSOW, FAPA*
21. Rola LGD we wdrażaniu działań na rzecz innowacji w MŚP, STARTUP oraz działań na rzecz NEET realizowanych przy wsparciu funduszy unijnych – *Dominika Długosz-Dzierżanowska JC KSOW, FAPA, 16 przedstawicieli regionalnych sieci LGD*
22. Sprawy różne, w tym ustalenie harmonogramu i tematyki kolejnych spotkań
23. Podsumowanie i zakończenie posiedzenia

Ad. 2-14 Przewodniczący zaprosił Panią Izabelę Grabowską, przedstawicielkę firmy EGO, do przedstawienia założeń szkolenia opartego na innowacyjnej grze symulacyjnej. Przedstawicielka firmy EGO poinformowała, że prowadzone jest badanie na temat systemu monitoringu i ewaluacji w lokalnych strategiach rozwoju i jednym z jego produktów będzie przygotowanie poradnika dotyczącego prowadzenia ewaluacji i monitoringu dla LGD. Wyraziła nadzieję, że dzisiejsze warsztaty przyczynią się do udoskonalenia podręcznika zawierającego szczegółowe instrukcje, narzędzia i porady. Gra „Brokerzy wiedzy” była realizowana w wielu instytucjach w Polsce i zagranicą, a jej walory i forma zostały docenione na forum międzynarodowym ze względu na innowacyjność. Podkreśliła, że proponowana gra została sprowadzona do realiów LGD a jej celem jest zwrócenie uwagi na sposób prowadzenia działań ewaluacyjnych i monitorujących.

Pani Joanna Gierulka Z-ca Dyrektora Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich, MRiRW, dodała, że z uwagi na liczne pytania dotyczące wskaźników oraz przeglądu LSRów pokazującego, że nadal jest bardzo różne podejście do badań ewaluacyjnych i monitorowania, resort postanowił wprowadzić standardy we wszystkich LGD, jeśli chodzi o zasady ewaluacji i monitorowania, w tym celu zlecono badanie, a gra symulacyjna jest elementem, który ma prowadzić do tego, aby poradnik został jak najlepiej przygotowany. Na zakończenie zwróciła uwagę na coraz większy nacisk KE, aby ewaluacja pokazywała konkretne rezultaty, że LEADER tworzy wartość dodaną i wpływa na rozwój lokalny.

Podczas szkolenia uczestnicy wcielali się w brokerów wiedzy, których celem jest pomaganie aktorom polityki publicznej w zdobyciu i wykorzystaniu rzetelnej wiedzy do lepszego zaprojektowania i wdrożenia projektów. Warsztat ukierunkowany był na wzmocnienie wiedzy i umiejętności

związanych z wykorzystaniem wiedzy z ekspertyz, badań, analiz, tak by mogły one skutecznie wspierać lokalne grupy działania we wdrażaniu lokalnych strategii rozwoju.

Według prowadzących warsztaty uczestnicy nabyli umiejętności w zakresie:

- 1) identyfikowania potrzeb wiedzy wśród decydentów,
- 2) zamawiania rzetelnych badań i oceny wiarygodności badania,
- 3) dobierania skutecznych metod przekazywania i prezentacji wyników do odbiorców badań
- 4) zarządzania wiedzą w LGD.

Przedstawiciele firmy EGO zaprezentowali podsumowanie dotyczące przełożenia gry na praktykę monitoringu i ewaluacji LSR:

- 1) konieczność przemyślenia założeń ewaluacji na poziomie LGD w zakresie zarówno planów badawczych, jak i sposobów i kanałów dotarcia do decydentów.
- 2) dopasowanie zakresu ewaluacji zarówno do tematyki realizowanych działań, jak i zasobów osobowych i finansowych LGD,
- 3) opracowanie wspólnych szablonów narzędzi badawczych, które po dostosowaniu będą mogły być wykorzystane w LGD, zwłaszcza stworzenie wzoru ankiety monitoringowej, która może być źródłem cennych informacji od beneficjentów, stworzenie zakresu minimum tej ankiety,
- 4) szersze opisanie metod partycypacyjnych i „niskokosztowych”,
- 5) wprowadzenie ewaluacji refleksyjnej prowadzonej w trakcie realizacji zadań w perspektywie 2014-2020,
- 6) opracowanie katalogu „zobowiązań” w zakresie ewaluacji, jasne i konkretne wytyczne co należy badać w wariacie minimum, wskazówki co należy badać za pomocą ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej,
- 7) potrzeba precyzyjnego dopracowania wskaźników monitorowania, stworzenie jasnych definicji i możliwie szerokie przyjęcie ich do stosowania.

Na zakończenie warsztatu prowadzący zapytali lokalne grupy działania, czy mając doświadczenie z gry i z poprzednich ewaluacji zmieniłyby coś w swoich LSRach. Uczestnicy zwrócili uwagę na pewne kwestie m.in. brak jasnej definicji wskaźników, czy świadomość, że wskaźniki oddziaływania będą trudne do osiągnięcia.

Ad. 15 W drugim dniu posiedzenia Przewodniczący Witold Magryś powitał gościa Pana Ryszarda Zarudzkiego, Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju oraz nowych przedstawicieli GTL Panią Annę Golec z regionalnej sieci LGD województwa opolskiego oraz Panią Krystynę Grygiel, Zastępcę Dyrektora Wydziału Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Następnie powitał nowych członków powołanych do Grupy Tematycznej ds. Podejścia LEADER zgodnie z przyjętą Uchwałą nr 17 Grupy Roboczej ds. KSOW z dnia 20 grudnia 2016 r. Obecni na posiedzeniu GTL byli: Pan Rafał Radzikowski - zastępca przedstawiciela lokalnych grup rybackich Polski północnej, Pan Zdzisław Byłok - zastępca przedstawiciela lokalnych grup rybackich Polski południowej oraz eksperci geograficzni – Pan Ryszard Kamiński - sieci ENRD i Pan Ireneusz Kamiński - sieci FARNET. Dodatkowo Pan Witold Magryś pogratulował Panu Leonardowi Pietrow z regionalnej sieci woj. lubuskiego wygranej w konkursie zorganizowanym na grupie dyskusyjnej na Facebooku jako najbardziej rozpoznawalnemu przedstawicielowi sieci LGD.

Następnie Przewodniczący omówił porządek obrad w drugim dniu posiedzenia. W wyniku głosowania porządek został przyjęty jednogłośnie.

W części wprowadzającej przewodniczący GTL Pan Witold Magryś podsumował rok działalności grupy. Stwierdził, że postęp w pracach niestety nie jest tak satysfakcjonujący, jakby tego oczekiwano - nie udało się uniknąć opóźnienia czasowego, niedopracowane zostały narzędzia formalno-

proceduralne, co uwidoczniła się przy pierwszych doświadczeniach związanych z przeprowadzanymi konkursami. W LGD istotą problemu jest raczej nienajlepsza współpraca. Dzięki pomocy sekretariatu GTL- Fundacji FAPA wiemy, że w dalszym ciągu szwankuje wewnętrzna komunikacja. Nadal istnieją regiony, w których lokalne grupy działania nie wiedzą dokładnie, kto jest ich przedstawicielem, kto je reprezentuje na poziomie województwa. W związku z tym nasuwa się wniosek, że są takie grupy, gdzie nie docierają informacje, a grupy są odcięte od bieżących spraw pojawiających się na spotkaniach GTL. Zaapelował do regionalnych przedstawicieli LGD o dobre wykonywanie roli „przekazników informacji w terenie” z jednoczesnym przypomnieniem o możliwości zmiany personalnej członka grupy, który nie wywiązuje się z wyżej wspomnianych zadań. Sekretariat będzie podejmował wysiłki „inspirowania” grup w pewnych regionach do dokonywania takich zmian w przypadku braku przekazu informacji lub też absencji w posiedzeniach. Dysponujemy obecnie dwoma przykładami reprezentantów, którzy się nie pojawiają, co skazuje LGD z tych regionów na dostęp do komunikatu wyłącznie w formie protokołu z posiedzenia, a tak być nie powinno.

Pan Witold Magryś przyznał, że tematyka dotychczas podjęta przez grupę wyszła poza ramy uchwały, co wiąże się jednak z dużymi oczekiwaniami w kontekście przyszłego nakładu pracy. W tym roku postawiono na dobrą współpracę i należy przy tym wykorzystać bogate doświadczenie pana Ministra w kwestii LEADERa, dzięki czemu postulaty leaderowskie jak nigdy dotąd mają szansę przerodzić się w realne decyzje, czy to zmian prawa, czy też inne konkretne decyzje poprawiające sytuację w LEADERze. Istnieje duże pole do działania - przy wyzbyciu się „instytucjonalnych egoizmów” jest szansa na naprawę rzeczy, które nie zostały przygotowane zgodnie z oczekiwaniami. Z życzeniami owocnej współpracy przewodniczący przekazał głos panu Ryszardowi Zarudzkemu.

Ad 16. Minister Ryszard Zarudzki na wstępie swojej wypowiedzi podkreślił, że lokalne grupy działania to jeden z najważniejszych partnerów Ministerstwa, a najważniejszym zadaniem na rok 2017 jest stworzenie dobrej formuły komunikowania się i rozwiązywania problemów. Przedstawił infrastrukturę współpracy, będącą wynikiem dwóch spotkań warsztatowych dla samorządów województw i lokalnych grup działania, które odbyły się 18 października i 8 listopada 2016 r., oraz narzędzia, które mają pomóc w rozwiązywaniu bieżących trudności i omawianiu kwestii strategicznych dla podejścia LEADER. Wypracowane podczas warsztatów wnioski stanowią punkt wyjścia na obecny i kolejny rok realizacji działania LEADER.

Minister zwrócił uwagę na następujące sprawy:

- Wyznaczanie nowych kierunków rozwoju jest istotną kwestią nie tylko w odniesieniu do okresu programowania 2014-2020 ale także deklaracji Cork 2.0.
- Szereg wniosków, które mają wpływ na obecny kształt infrastruktury współpracy – otwieranie nowych możliwości i likwidowanie aktualnych problemów, wynika z czterech dotychczasowych spotkań grupy tematycznej ds. podejścia LEADER.
- Upraszczenie procedur i koncentrowanie się na jak najszybszym i najskuteczniejszym rozwiązaniu problemów a nie skupianie uwagi na poszukiwaniu winnych niedoskonałego funkcjonowania narzędzi. Minister wyraził gotowość na spotkanie w tej sprawie z przedstawicielami sieci LGD.
- Stworzenie różnych formuł komunikowania się i rozwiązywania problemów we współpracy z LGD i wszystkimi „aktorami” podejścia Leader, rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Minister zasugerował organizację dodatkowych spotkań w formie warsztatów z SW + ARiMR oraz z przedstawicielami LGD, 1-2 razy do roku. Przeprowadzone w 2016 r. warsztaty pokazały potrzebę takiego podejścia.
- W kontekście nowego okresu programowania należy przeformułować współpracę i zbudować na nowo partnerstwo na różnych poziomach. Na nowo muszą pojawić się liderzy, na nowo trzeba postawić zadania. Minister wyraził nadzieję, że w momencie, kiedy zrozumiemy takie

podejście i przyjmiemy je jako coś naturalnego – będzie nam łatwiej pracować. Zwrócił się z prośbą o uczestnictwo w podejmowanych działaniach na rzecz współpracy.

Minister Ryszard Zarudzki przywołał spotkanie w Berlinie w obecności Komisarza UE Phila Hogana i Ministra Rolnictwa Niemiec Hansa-Peter Friedricha gdzie oprócz głosów popierających kierunek LEADERa i RLKS, były również głosy „Leader nie realizuje celów”. Wyjaśnił, że chodzi o deklarację polityczną, za którą będą szły rozwiązania eksperckie. Trzeba być wyczulonym, bowiem debata na forum europejskim na temat LEADERa i lokalnego rozwoju się rozpoczęła i będzie miała swoje różne odsłony. Dlatego też zasady gwarantujące dobrą współpracę są dla Ministerstwa warunkiem podstawowym. Podkreślił, że zaufanie, szacunek, dialog, przestrzeganie prawa, odpowiedzialność za decyzje, rzetelne przeprowadzanie konsultacji dotyczących przepisów prawa oraz procedur, bieżąca wymiana informacji są punktem odniesienia dla Ministerstwa do współpracy z ARiMR, samorządami województw i LGD.

Wskazał na planowane i już zrealizowane działania MRiRW w tym obszarze, m.in.:

- ścisła współpraca z Grupą Roboczą przy Konwencie Marszałków
- wystąpienie do BPT z prośbą o wskazanie obowiązkowych szkoleń i spotkań dla LGD w ramach planów operacyjnych Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich;
- spotkanie z Ministerstwem Rozwoju nt. RLKS. Jego celem było wypracowanie rozwiązań, prowadzących do ujednoczenia zasad wdrażania RLKS we wszystkich europejskich funduszach strukturalnych i inwestycyjnych (EFSI) w ramach, których możliwe jest jego finansowanie. Ministerstwo Rozwoju jest otwarte na dialog, ale nie przejawia inicjatywy. MRiRW rozważa możliwość rozszerzenia zakresu działań grupy RLKS przy Komitecie Monitorującym PROW na lata 2014-2020 o sprawę wielofunduszowości;
- poinformowanie pismem LGD i SW o konieczności ograniczenia liczby zapytań i wystąpień o interpretacje i bezpośrednim stosowaniu przepisów. Założeniem resortu jest, aby wszelkie zapytania również dotyczące protestów służyły do Agencji.
- wypracowanie w ramach Grupy Roboczej LEADER przyjaznych w odbiorze opracowań najistotniejszych kwestii na bazie już funkcjonującej listy pytań i odpowiedzi. Dyrektor Joanna Gierulska poinformowała o zorganizowanym w Agencji spotkaniu w celu przeglądu przepisów prawa, procedur i interpretacji, i zebraniu ich w formie krótkich materiałów informacyjnych. Ponadto dodała, że przepisy prawa są celowo skonstruowane ogólnie, aby dawały większą elastyczność. Przewodniczący GTL Witold Magryś zaproponował skonsultowanie materiałów z powołanym w marcu 2016 r. zespołem roboczym ds. proceduralnych przy GTL. Są też pewne zagadnienia, które wymagają interpretacji resortu, aby je stosować jednakowo np. wkład pracy dla projektów grantowych.
- opracowanie i wysłanie pismem projektu Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w zakresie weryfikacji poprawności realizacji zobowiązań LGD określonych w umowie ramowej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, umożliwiających kontrolę systemową w LGD. Założeniem jest, aby wytyczne były stosowane również do kontroli LSRów wielofunduszowych, pomimo braku wspólnych podstaw prawnych. Obecnie resort opracowuje dokument w oparciu o zgłaszane opinie.

Na zakończenie swojej wypowiedzi Wiceminister Ryszard Zarudzki stwierdził, że będziemy przestrzegać i konsekwentnie realizować oraz rozliczać się z wypracowanych rozwiązań do następnego spotkania. Liczy na aktywność, że lokalne grupy działania będą zorganizowane w sieci, będą posiadały reprezentatywność bez rozdrabniania się na indywidualne zgłaszanie spraw. Oczekuje również informacji o przebiegu odbywających się szkoleń dla LGD organizowanych przez FAOW.

Ad. 17 Kolejnym punktem programu było omówienie wyników ewaluacji ex-post osi LEADER w okresie programowania 2007-2013. Dr Izabela Grabowska z firmy EGO podkreśliła duże znaczenie LEADER'a dla budowania kapitału społecznego na obszarach wiejskich, LEADER stał się platformą współpracy i dialogu. I choć dla kwestii wzrostu zatrudnienia i różnicowania gospodarki podejście LEADER nie miało wielkiego znaczenia, odegrało dużą rolę w poprawie jakości życia mieszkańców (np. poprzez rozwijanie małej infrastruktury) oraz wzroście aktywności społecznej na wsi. Szczególnie widać to na przykładzie niezwyklej aktywności kobiet, zwłaszcza wzrostu liczby kół gospodyń wiejskich i organizacji kobiecych. A przecież kobiety nie były szczególnie adresatem działań Leader'a.

Ze względu na poziom aktywności badacze podzielili LGD na 3 grupy:

LGD o wysokim poziomie aktywności, gdzie partnerzy podejmowali już współpracę przed formalnym zawianiem LGD, a sektor publiczny nie dominuje w działaniach LGD. Te LGD z reguły szukają szerszych możliwości działania i korzystają z różnych środków zewnętrznych. To LGD, które pełnią rolę liderów lokalnych, istotnych podmiotów w środowiskach lokalnych.

LGD o niskim poziomie aktywności, gdzie partnerstwo zawiązano z inicjatywy samorządów, a samorządy mają największy wpływ na kluczowe decyzje. LGD pełnią rolę obsługową w zakresie środków osi IV PROW, nie są rzeczywistymi aktorami lokalnymi oraz nie korzystają z środków zewnętrznych.

LGD o średnim poziomie aktywności - to LGD, które się rozwijają. Nadal jednak pełnią funkcję głównie obsługową w zakresie środków PROW, ale podejmują pewne inicjatywy na rzecz pozyskiwania innych środków i podejmowania szerszej zakrojonych inicjatyw z zakresu rozwoju lokalnego. Pomimo, że założone były z reguły przez samorządy, to wpływ władz lokalnych na decyzje LGD maleje.

Wartości dodanej realizacji osi IV LEADER należy upatrywać w uruchomieniu koła zamachowego rozwoju lokalnego oraz w stworzeniu platformy dialogu i współpracy na rzecz lokalnej społeczności, ale też na szerszym niż gmina obszarze.

Wśród rekomendacji dla osi Leader znajduje się m.in.: szczegółowa diagnoza wszystkich LGD, potrzeba identyfikacji najlepszych LGD; opracowanie kryteriów jakościowych w działaniach LGD, wyodrębnienia roli i funkcji animatora w LGD. Z badania wynika, że lokalne grupy działania potrzebują: wdrożenia systemu dzielenia się wiedzą w ramach sieci, wsparcia opracowywania i wdrażania LSR, zapewnienia dostępu do precyzyjnej wiedzy, kampanii promującej działalność LGD, premiowania projektów będących kontynuacją dotychczasowych działań. Odnośnie projektów współpracy badacze rekomendują wsparcie LGD poprzez m.in. powołanie swojego rodzaju punktu kontaktowego w sprawach związanych z projektami współpracy, wsparcie współpracy z KSOW czy Polską Siecią LGD, ułatwienie pozyskania partnerów zagranicznych dla LGD, rozważenie dopuszczenia możliwości realizacji projektów partnerskich w ramach podejścia LEADER w wybranych działaniach. Na zakończenie prezentacji ewaluatorka podkreśliła, że warto zapoznać się z działaniami innych sieci pomocowych wspierających beneficjentów czy różne podmioty w ich działalności. W szczególności dla przedsiębiorców sieci wsparcia często dostępne są poza obszarami wiejskimi, ale to sugeruje nawiązanie współpracy czy promocję dobrych praktyk, wzajemne dzielenie się doświadczeniami sieci pomocowych, dzięki czemu można rozważyć, na ile pewne praktyki dadzą się przenieść na poziom lokalny.

Przewodniczący GTL podziękował za przedstawienie wyników raportu i rekomendacji. Dodał, że są one bardzo cenne z punktu widzenia materii pracy dla sieci regionalnych i sieci krajowej przy dużej współpracy z KSOW, bowiem wiele z działań jest możliwe do zrealizowania przy wsparciu

finansowym z pomocy technicznej. Raport dostępny jest na portalu KSOW pod linkiem: <http://ksow.pl/ewaluacja-prow.html>

Na wniosek Pana Ireneusza Kamińskiego eksperta geograficznego sieci FARNET Przewodniczący zaproponował, aby pewne elementy raportu ewaluacji ex-post osi LEADER były przedmiotem prac w ramach GTL.

Pan Ireneusz Kamiński, bazując na ćwiczeniu warsztatowym z pierwszego dnia posiedzenia, zaproponował metaanalizę dotyczącą systemów wdrażania projektów współpracy w poszczególnych krajach, z której można by wywnioskować, które projekty dadzą się zrealizować, a które nie.

Pani Joanna Gierulska stwierdziła, że przy Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich powołano podgrupę ds. projektów współpracy, której członkowie zostali zobowiązani do przygotowania fiszek opisujących zasady wdrażania projektów współpracy w każdym państwie członkowskim. Pani Magdalena Mach z Wydziału Rozwoju Terytorialnego MRiRW jest członkiem tej podgrupy. Pierwsze pilotażowe fiszki, w tym z Polski, zostały udostępnione na portalu ENRD, ale zbiorczego opracowania jeszcze nie ma. Jednocześnie dodała, że nie wszystkie kraje mają wybrane lokalne grupy działania, a co dopiero opracowane procedury wdrażania projektów współpracy.

Przewodniczący zapowiedział, że w niedługim czasie planowane jest posiedzenie GTL poświęcone projektom współpracy.

Ad 18 Przewodniczący poinformował, że w ramach przygotowania się do niniejszego punktu porządku obrad poprzez Polską Sieć LGD członkowie GTL zgromadzili doświadczenia z pierwszych naborów w regionach w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrożenie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Poprosił przedstawicieli lokalnych grup działania Pana Piotra Sadłochę przedstawiciela regionalnej sieci LGD woj. świętokrzyskiego do przedstawienia wniosków z konkursów w ramach PROW 2014-2020, oraz Panią Joannę Sokólską przedstawicielkę regionalnej sieci LGD woj. podlaskiego do zaprezentowania doświadczeń z RLKS w województwie podlaskim i kujawsko-pomorskim.

Podsumowania zawierające zdiagnozowane przeszkody-utrudnienia dla LGD oraz propozycje rozwiązań - w zakresie naborów w ramach PROW 2014-2020 - w załączniku nr 2, - w zakresie wdrażania wielofundusowego RLKS - w załączniku nr 3.

Pani Inga Kawalek z regionalnej sieci LGD woj. pomorskiego dodała prośbę o doprecyzowanie kwestii rozpatrywania protestów. Oczekuje odpowiedzi na pytania: jaki wpływ zmiana decyzji na poziomie LGD tudzież na poziomie SW, jeśli chodzi o wybór projektu, ma na dokonaną decyzję LGD? W jakiej kolejności projekty rezerwowe są rozpatrywane i przyznawane środki? Czy można ogłaszać nabory czy trzeba się wstrzymać? Jeżeli środki miałyby być zabierane po pozytywnym rozpatrzeniu protestu to nie wiadomo z jakiej puli, z jakiego zakresu czy z celu ogólnego? Czy należy wprowadzać zmiany w LSRach związane ze wskaźnikami, z alokacją budżetu? Wątpliwości budzi fakt jak prowadzić rozpatrywanie protestów, czy prowadzić ponowną ocenę i w jakim zakresie?

Kolejna sprawa na jaką zwróciła uwagę Pani Inga Kawalek to podwójna rola w LGD i samorządach w zakresie oceny wniosków. Szczególnie konfliktogenne jest wchodzenie przez SW w kompetencje Rady i próba oceny według kryteriów, które LGD sama określiła. Różnice w ocenie wynikają z różnego punktu widzenia, z różnego poziomu wiedzy członka Rady. LGD zakładały, że ocena może być wypadkową różnych spojrzeń na ocenę projektu. Zaproponowała dokonanie przeglądu podziału ról aby jasno określić w które etapy i aspekty oceny SW może wchodzić a w które nie.

Trzecia sprawa wiąże się z terminem 7 dni na przygotowanie dokumentacji i dotyczy kwestii uzasadnienia oceny jak szczegółowo należy uzasadniać ocenę beneficjentom. Zaproponowała udostępnienie anonimowych kart oceny beneficjentom jako jedno z rozwiązań.

Następnie Przewodniczący GTL poprosił Panią Justynę Durzyńską Dyrektora Departamentu Programów Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Woj. Pomorskiego o przedstawienie realizacji naborów wniosków z perspektywy samorządów województw. Kwestią, z którą ma problem wiele samorządów jest, jak przyznała Pani Dyrektor, ustalenie dodatkowych warunków wsparcia w ramach naboru. Możliwość taką daje wytyczna Ministra. W dyskusjach na ten temat padały pytania o cel i kierunek takiego rozwiązania. Opcja ta pozwala w sposób elastyczny, ale równocześnie jasny dla beneficjentów, sterować efektywnością, co ma przyczynić się do osiągnięcia jak najlepszych wskaźników w kontekście realizacji LSRów.

Przykładem dodatkowego warunku udzielenia wsparcia w województwie pomorskim, w jednym z kilku konkursów, są trzy wersje papierowe wniosku wraz ze wszystkimi załącznikami oraz z trzema wersjami elektronicznymi wniosku i kompletem załączników w formie skanu na płycie CD (w zależności od grupy istnieją oczywiście różnice w wymaganej ilości egzemplarzy bądź dodatkowych dokumentów) – oraz konsekwencja w ocenie. Projekty odrzucane były np. z powodu braku błahego elementu na jednym z trzech egzemplarzy płyty. Istnieje mnóstwo różnych przypadków rozwiązania tej kwestii. Trzeba wspomnieć o tym, że dodatkowe warunki udzielenia wsparcia nie podlegają ocenom akceptacji przez samorząd województwa. Otrzymujemy dużo skarg i protestów z pytaniem: Po co to zostało ustanowione i jaki to ma wpływ na faktyczne warunki udzielenia wsparcia?

Inny przypadek dodatkowych warunków udzielenia wsparcia, który pojawił się w woj. pomorskim to skierowanie konkursu na określone kody PKD, przy czym te warunki nie zostały precyzyjnie wskazane w ogłoszeniu o naborze. Dopiero na etapie oceny wniosków przez LGD, gdzie w karcie weryfikacji jest pytanie- „Czy operacja spełnia dodatkowe warunki udzielenia wsparcia?” - doszło do bezpośredniej konfrontacji z pierwotnymi zamierzeniami, co wprowadziło w błąd beneficjentów. Potrzebne są zatem rozmowy w celu klarownego przedstawienia zapisów dla lepszego ich zrozumienia przez wszystkie strony, aby uniknąć podobnych sytuacji w przyszłości.

Kolejne doświadczenia są związane z dokumentacją konkursową. Jest ona oceniana w ściśle określonych aspektach, szczególnie formalnych, wynikających z karty weryfikacji niewnoszącej nic nowego w stosunku do zapisów rozporządzenia. W województwie pomorskim przeprowadzono już ocenę kilku takich dokumentacji konkursowych i zostały one ocenione pozytywnie, jednak w stosunku do wszystkich sformułowaliśmy zalecenia, aby usprawnić pracę na przyszłość.

Ciągłym jeszcze problemem systemowym jest wiele różnorodnych elementów związanych z uchybieniami w kartach, które zgodnie z własnymi procedurami LGD powinny być unieważnione, np. brak uzasadnienia, brak parafki, brak podpisu, brak daty. Podstawowym zaleceniem jest więc zwrócenie uwagi na rzetelne wypełnianie kart zgodnie z własnymi instrukcjami i przestrzeganie własnych procedur.

Kolejnym istotnym problemem jest brak tożsamości dokumentów podawanych w ogłoszeniu, a które później są wykorzystywane przez Radę. Wynika to z tego, że dokumenty w pewnym momencie dostarczane są do samorządu - jak się później okazuje są to wersje robocze, niedoskonałe, co prowadzi do sytuacji, że na stronie o naborze umieszczone są inne wersje dokumentów np. kart oceny a wnioski oceniane są na nieaktualnych arkuszach. Zaleca się zwrócenie uwagi na pełną spójność dokumentów.

Zdarzyły się przekroczenia 7 dni na dostarczenie dokumentacji konkursowej.

Następnym poruszonym wątkiem jest kwestia uzasadnień. Zgodnie z ustawą o RLKS LGD ma obowiązek poinformowania wnioskodawcy o sytuacji jego wniosku m.in. ilości zdobytych punktów, czy mieści się w limicie, czy jest zgodny z LSRem – wraz z podaniem uzasadnienia tej oceny. Najistotniejszym kryterium jest po prostu trafność i przejrzystość uzasadnienia. W woj. pomorskim w ramach oceny dokumentacji konkursowej SW nie ocenia się i nie ma do dyspozycji informacji przygotowanej dla beneficjenta – nie to jest element kontroli. Bazuje się bardziej na uchwałach i na

dokumentacji przekazanej w związku z oceną danego projektu – sprawdzane jest czy gdzieś takie uzasadnienia się pojawiają. Nie ma takiej informacji ani w kartach oceny, ani w uchwale dotyczącej wyboru ani w żadnej innej dokumentacji. Informacja LGD do beneficjenta sprowadzała się do tego, że został wybrany, uzyskał ok. 30 pkt i nie spełnił wymagań określonych w konkursie - bez odniesienia do żadnego z kryteriów. W związku z tym na wszelki wypadek beneficjent odwołuje się do wszystkich kryteriów. Brak informacji szczegółowej ogranicza możliwość wnioskodawcy w zakresie prawidłowego złożenia protestu. Nie mając dostępności do szczegółowej oceny i uzasadnienia odnośnie poszczególnych kryteriów zmuszony jest do protestowania ogólnego, bez wskazywania konkretnych zarzutów, co jest niewłaściwe. Po pierwsze uzasadnienia wynikają z prawa, po drugie beneficjent ma prawo wiedzieć, dlaczego w dany sposób został w danym kryterium oceniony. Istnieje obowiązek przejrzystego i precyzyjnego przekazania informacji zwrotnej. W wielu LGD ocena jest dokonywana indywidualnie i mogą się one różnić, ale spoglądając na oceny, które były przeprowadzone w grupach w woj. pomorskim, dostrzega się, że nawet przy niewielkich różnicach, uzasadnienia oscylują wokół pewnego elementu, który był oceniany. Kompetencja Rady w zakresie oceny jest niepodważalna. Jednak przed oceną Rady w ramach ogłoszenia o naborze i w ramach kryteriów stoi prawo wnioskodawcy do wiedzy na temat tego, w jaki sposób będzie oceniony w ramach danego kryterium. Zdaniem pani Justyny Durzyńskiej nawet kryteria miękkie, jakościowe można opisać w sposób mierzalny. Następnie jest prawo Rady do oceny pod kątem lokalnych kryteriów wyboru, później prawo wnioskodawcy do wiedzy, dlaczego w danym kryterium został oceniony w określony sposób.

Kolejna rzecz w związku z kryteriami – sposób sformułowania kryteriów w wersji ostatecznej. Jeżeli kryteria są sformułowane bardzo szeroko – pojawia się problem z interpretacją i zastosowaniem danego kryterium. Wszystkie pomorskie LGD miały warunkowy wybór, jeżeli chodzi o te kryteria. Dopracowywano pewne rzeczy związane z kryteriami, więc dziś ich dobry opis procentuje. Natomiast ciągle jeszcze istnieje problem z jednolitym podejściem do wszystkich beneficjentów w ramach ocenianych projektów, nawet z dość precyzyjnie opisanymi kryteriami.

Wracając do uzasadnień Pani Durzyńska wspomniała o problematycznej kwestii danych osobowych. Wydaje się, że danych osobowych nie można udostępniać a poza tym są one tu najmniej istotne. Z punktu widzenia wnioskodawcy ważne jest po prostu jak został on oceniony. Pani Inga Kawalek wspominała już o rozwiązaniu w postaci informowania wnioskodawcy o możliwości wglądu w karty.

Długo dyskutowaną kwestią był rejestr interesów a ponieważ został on włączony w kryteria wyboru w zasadzie dzisiaj sprowadza się zgodnie z wytyczną, instrukcją, podręcznikiem, do trzech sektorów: społeczny, gospodarczy i ekonomiczny. Rejestr ten jest najskuteczniej „weryfikowany” przez niezadowolonych mieszkańców piszących skargi z prośbą o weryfikację całej dokumentacji z wyspecyfikowaniem, „kto jest kim”. Jako przykład podała beneficjenta składającego wniosek na hotel oraz przewodniczącego Rady, działającego w tej samej branży i posiadającego hotel, również składającego wniosek. W przypadku tego samego rodzaju działalności oba podmioty pracując na tym samym polu mają te same interesy – co generuje konflikt?

Dzieląc się roboczymi refleksjami Pani Justyna Durzyńska na zakończenie stwierdziła, że ogólnie sprawa protestów wymaga dokładnego przepracowania, bo rzeczywiście jest sporo wątpliwości wokół tej kwestii. Co ma się stać z projektami, które wracają do ponownej oceny rady? Gdzie je umieścić – czy na liście pobocznej, czy dodatkowej? Wydaje się, że powinien być to moment wyboru przez Radę. Uważa, że samo pozytywne rozstrzygnięcie protestu nie powinno determinować przyznania pieniędzy tzn., jeżeli w danym konkursie limit pieniężny na projekty skończył się na punktach 13 a wnioskodawca nawet przy pozytywnym rozpatrzeniu projektu dostał tych punktów 12 to wcale nie oznacza, że powinien dostać pieniądze tylko, dlatego, że miał rację – niezbędna jest korelacja z listą podstawową. Kolejne wątpliwości SW: Czy patrzymy na pieniądze z celu szczegółowego, czy

ogólnego? Który moment blokuje nam pieniądze? Czy pieniądze blokuje lista projektów tylko mieszczących się w limicie środków czy też te projekty, które są na liście rezerwowej?

Pani Joanna Gierulska zwróciła się do prelegentów z prośbą o przedstawienie na piśmie wszystkich wskazanych kwestii problematycznych. Zapewniła, że na najważniejsze z nich resort postara się odpowiedzieć pisemnie. Niezbędna jest zawsze analiza dwóch ustaw: ustawa o RLKS z dnia 20 lutego 2015r. i ustawa o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 z dnia 11 lipca 2014 r. Problem polega na tym, że druga z nich jest obecnie zmieniana, również w zakresie protestów – pojawia się zresztą propozycja wprowadzenia instytucji wycofania protestu. Pojawiła się deklaracja zebrania wszystkich kwestii dotyczących protestów i opracowania materiału informacyjnego.

Jeżeli chodzi o limity – w przepisach wyraźnie wskazano, że protest nie wpływa na sytuację projektów, które mieściły się w limicie a wnioskodawcy, których projekty nie mieszczą się w limicie a są wybrane, mogą też protestować, co oznacza, że w żaden sposób nie tworzą oni dodatkowej kolejki, – ale być może trzeba to wszystko zebrać i jasno opisać.

Co do tego, do jakiego poziomu należy się odnosić to w ustawie jest napisane „cel”, ale nie określono czy szczegółowy, czy ogólny? Z uwagi na to, wydaje się, że należy odnosić się do celu ogólnego – kwestia jeszcze do doprecyzowania. Nowy instrument, dwa różne porządki prawne – przez to powstają większe lub mniejsze luki.

Nie ma konieczności tworzenia dodatkowej listy operacji wybranych a tym bardziej aktualizowania listy operacji wybranych i mieszczących się w limicie. Ta ostatnia stanowi w pewnym sensie punkt odniesienia w przypadku rozpatrywania protestów, aby operacja pozytywnie oceniona w ramach protestu była sfinansowana musi mieć co najmniej tyle punktów co ostatni wniosek na liście operacji wybranych i mieszczących się w limicie w ramach danego naboru.

Pani Bożena Pełdiak z sieci regionalnej LGD woj. dolnośląskiego przywołała dwa przykłady. Pierwszy przykład: Załóżmy, że wnioskodawca ma rację. Wniosek został kompletnie oceniony, ale nie zmieścił się w limicie środków. W wyniku złożonego protestu Rada zgadza się z argumentami wnioskodawcy. Czy odnosząc się do protestu pisze uzasadnienie do uchwały wskazując, że wnioskodawca miał rację? Czy ponownie ocenia taki wniosek i przyznaje mu punkty wg. lokalnych kryteriów wyboru? Czy tworzy dodatkową listę? Bo o tym nigdzie nie ma mowy.

Drugi przykład: Wnioskodawca został odrzucony na poziomie PROW - czyli uzyskał negatywną ocenę wg karty PROW. W związku z tym wnioskodawca nie podlegał dalszej ocenie. Na podstawie artykułu 56 ustawy polityki spójności - jeżeli nie została dokonana całkowita ocena w związku z jego odrzuceniem na wcześniejszym etapie, czy wtedy kierujemy go do ponownej oceny, czy tak jak w pierwszej sytuacji nie dokonujemy ponownej oceny tylko piszemy uzasadnienie do protestu. I tutaj właśnie pojawia się wątpliwość.

Pani Joanna Gierulska wyraziła zrozumienie, że jeśli LGD uznają protest za zasadny, to trzeba powtórzyć ocenę, w której ten protest jest zasadny i uzupełnić ocenę punktami, które się wnioskodawcy należą.

Następnie Pani Dyrektor odniosła się do grupy interesów. W przepisach unijnych celowo nastąpiła zmiana, przepis nie posługuje się już „sektorem”, ale pojawiła się „grupa interesów”. Tutaj też pojawia się problem - na pytanie co oznacza ta grupa interesów nie jesteśmy w stanie uzyskać jasnej odpowiedzi. Na etapie wyboru LSR było jasno powiedziane, że grupa interesów to nie jest to samo co sektor. Była mowa o tym, że można w pewnych aspektach to ze sobą wiązać, ale nie jest tak, że jedyne grupy interesów to sektory, co było również wskazane w poradniku. Zapewniła, że resort ponownie przeanalizuje tę sprawę i poinformuje o ustaleniach.

Jeżeli chodzi o kwestie dotyczące 7-dniowego terminu na dostarczenie dokumentacji konkursowej do SW. Nie ma w ustawie za to sankcji. Nie jest to na pewno aspekt dyskwalifikujący nabór, nie ma takiej podstawy prawnej. Samorząd ma inne środki żeby w pewien sposób dyscyplinować LGD, poprzez np. zalecenie, aby następnym razem ta terminowość była zapewniona - co wynika z umowy ramowej. Termin wynika z regulacji ustawowej, co oznacza, że nie można go zmienić bez zmiany ustawy a jednocześnie niezasadne jest inicjowanie nowelizacji jedynie ze względu na tę kwestię.

Jeśli chodzi o weryfikowanie zgodności z programem na poziomie LGD, w momencie projektowania systemu zakładano, że LGD będzie miała możliwość wzywania wnioskodawców do uzupełnień. Jednak późniejsza opinia prawna wskazała na brak takiej możliwości. Dlatego teraz ten system jest „kulawy” o tyle, że w przypadku stwierdzenia przez LGD braku w danym wniosku, który uniemożliwia jednoznaczne stwierdzenie, że operacja jest zgodna z programem, LGD nie mając możliwości wzywania wnioskodawcy do uzupełnienia powinna ten wniosek odrzucić i jednocześnie zgodnie z wytyczną powinno się taki wniosek odrzucić jako niezgodny z programem. Resort w ramach konsultacji ustawy o zmianie ustawy o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności zgłosił zmianę ustawy o RLKS i zaproponował wprowadzenie możliwości uzupełnienia wniosków na poziomie LGD. Uwaga została przez Ministerstwo Rozwoju uwzględniona więc przepis zostanie wprowadzony w najbliższym czasie. Zdaniem Pani Dyrektora w przypadku tych LGD, które odrzuciły wnioski ze względu na braki w dokumentacji uniemożliwiające stwierdzenie zgodności z programem i tych, które pomimo braków przekazały wniosek do SW – trzeba zaakceptować stan faktyczny. Na chwilę obecną nie ma idealnego rozwiązania w tej kwestii.

Podsumowując kwestię dodatkowych warunków wsparcia pani Joanna Gierulska stwierdziła, że jako komentarz adekwatna wydaje się zasada: „Nie czyni drugiemu co Tobie niemiłe”. Jasne jest, że gdyby SW wprowadził w stosunku do wniosków składanych przez LGD warunek dołączania kilku kopii dokumentacji i za nawet drobne uchybienia odrzucałby wniosek, spotkałoby się to z ogromnym sprzeciwem ze strony LGD. Podobnie wygląda sytuacja z uzasadnieniami oceny. Każdy z nas chciałby znać powody i argumenty wyjaśniające przyznaną liczbę punktów. Temat ten był bardzo często podnoszony przez LGD przy okazji udostępniania przez SW wyników oceny na etapie wyboru LSR. Należy również podkreślić, że obowiązek uzasadniania przyznanych przez LGD danej operacji punktów wynika z przepisów ustawy o RLKS. Oceny Rady są różne, ale uzasadnienie musi być odpowiednio skonstruowane. Przykładowo: W przypadku stosowania średniej arytmetycznej - nie można wyjaśnić beneficjentowi wyniku za pomocą średniej arytmetycznej, bo mu to nic nie powie. Należy się mu przejrzysta informacja o przyjętym systemie oceny, o liczbie otrzymanych punktów, o uzasadnieniu do decyzji, – aby beneficjent mógł się do niego odnieść i ewentualnie odwołać.

Jeżeli chodzi o rejestr interesów – jak zapewniła Pani Joanna Gierulska – kwestia ta zostanie przeanalizowana w kontekście grup interesów, sektorów. Rejestr interesów był dodatkowy dokumentem, nie był obowiązkowy i z pewnością nie wskazywano na to, aby ograniczał się tylko i wyłącznie do sektorów, które zostały podane jako podstawowy przykład – być może ostatecznie skończyło się tak, że na tym się ten rejestr zamknął, ale jest to nowy instrument, wymaga jeszcze analizy i poprzez doświadczenia pierwszych konkursów uda się te rzeczy poprawić. Na pewno w najbliższym czasie niezbędna będzie zmiana wytycznej do wyboru na bazie doświadczeń LGD i samorządów, jednak resort chce je przede wszystkim zebrać i wnikliwe przeanalizować, aby nie dochodziło do ciągłych zmian w regulacjach.

Podsumowując Pani Dyrektora podkreśliła, żeby ułatwić jednolitą interpretację protestów, resort postara się przygotować zbiór informacji zawartych w różnych przepisach. Dość jasno opisana część zagadnień, opiniowana i poprawiana, znajduje się już w procedurze udostępnionej samorządom. Zobowiązała się również do przeanalizowania kwestii rejestru interesów. Zaznaczyła też, że na razie nie będą wprowadzane zmiany w zakresie 7-dniowego terminu dla LGD na przekazanie dokumentacji

konkursowej, ale podkreśliła, że nie powoduje to odrzucenia całości dokumentacji konkursowej. Przy okazji zwróciła uwagę na jeszcze jedną istotną kwestię. Nie należy używać pojęcia unieważnienia konkursu. Wysłane zostało w tej sprawie pismo do samorządów i do LGD. Nie ma czegoś takiego jak unieważnienie konkursu. Jest odmowa dla poszczególnych wnioskodawców, być może związana z horyzontalnym problemem pojawiającym się w konkursie – np. brak parytetów w konkursie, – czego efektem jest odmowa, ale każdemu beneficjentowi oddzielnie.

Pan Bartosz Szymański Zastępca Dyrektora Departamentu Działań Delegowanych ARiMR podzielił zdanie Pani Dyrektora Durzyńskiej – „może nie jest świetnie, ale nie jest jeszcze tak źle”. Zapewnił, że ARiMR postara się, aby było jeszcze lepiej.

Pierwsze odniesienie - wezwania do uzupełnień i związana z tym informacja dotycząca oceny na poziomie LGD przesyłana do beneficjenta. Agencja przyjmuje uwagi i zobowiązuje się do takiego uzupełnienia procedury, aby beneficjenci nie musieli uzyskiwać bardzo szczegółowej informacji, co tak naprawdę na poziomie LGD w ramach danego konkursu się nie udało i z jakiego powodu ten konkurs jest „cofnięty do uzupełnienia”. Wspólnie z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, ARiMR pracuje, aby trochę zmienić procedurę dotyczącą poddziałania 19.2. Wyraził nadzieję, że zmiany idą w dobrym kierunku, aby przygotować narzędzie, które będzie lepiej służyło wszystkim i sprawiło, że jest mniej wątpliwości po stronie samorządów na etapie rozpatrywania wniosków.

Samorządy otrzymały na razie w formie mailowej informację, że ARiMR chce się wycofać czasowo z kwestii generatorów wniosków, do których był dostęp w ramach realizowanych naborów. Pan Dyrektor przyznał, że Agencja otrzymuje mnóstwo sygnałów z terenu odnośnie generatora. Zwrócił się z prośbą w związku z tym o nieodsyłanie z każdą sprawą dotyczącą rozpatrzenia kwestii indywidualnych przypadków wnioskodawcy do Agencji, bowiem paraliżuje to pracę. Po analizie okazuje się, że większość pytań dotyczących np. biznesplanów, nie dotyczyła błędów pojawiających się w biznesplanach a raczej polegała na upewnianiu się, co i w jaki sposób do niego wpisać. Dlatego zaapelował o współpracę z wnioskodawcami na poziomie LGD i samorządów w przypadku prostych, nieskomplikowanych spraw. Agencja chciałaby się natomiast skoncentrować na pytaniach o większym stopniu trudności, które wymagają poświęcenia ich uwagi.

Jeśli chodzi o biznesplan to ARiMR chce na jakiś czas wygasić generator, i w przyszłym tygodniu samorządy otrzymają pismo ze wskazaniem miejsca, z którego będzie można pobrać biznesplan w postaci załącznika Excel, jako narzędzie, które umożliwi przeliczanie w podobny sposób jak to było w generatorze – ułatwi to obecną sytuację i wgląd w parametry biznesplanu. Założeniem jest, że Agencja traktuje to jako narzędzie tymczasowe, ponieważ za jakieś dwa miesiące chce wrócić do kwestii generatora. Ponieważ generator jest włączany w trochę szerszy kontekst nie tylko na etapie konkursu, ale też jako narzędzie do liczenia limitów, przeliczania zwrotów, itd., Agencja musi wszystkie te elementy uwzględnić. Oprócz tego informacja pomocnicza dotycząca biznesplanu zostanie poszerzona, ponieważ wpływają do Agencji sygnały, że jest trochę za mało informacji, i wnioskodawcy nie wiedzą jak do tego tematu podejść, więc przy okazji biznesplanu w wersji Excel, uszczegółowiona informacja pomocnicza zostanie przekazana.

Kolejną kwestię, jaką poruszył Pan Dyrektor to sygnały wpływające do Agencji z terenu odnośnie wyboru dokonywanego przez LGD. W poprzedniej perspektywie weryfikacją takich informacji zajmował się Departament Działań Delegowanych, obecnie nadzór nad tym aspektem prowadzi Departament Bezpieczeństwa i Kontroli. Tego typu dane podlegają analizie. W pierwszej kolejności Agencja zapyta jak wygląda punkt widzenia samorządu odnośnie konkretnego naboru dokonanego przez daną lokalną grupę, ponieważ samorząd jest zobowiązany, aby to sprawdzić.

Pan Robert Krysztofiak z Urzędu Marszałkowskiego Woj. Wielkopolskiego zapytał o umowę na działanie 19.2 – bowiem jak zaznaczył, są już wnioski, na które można podpisywać umowy.

Pan Bartosz Szymański odpowiedział, że Agencja musiała dostosować wzór umowy do rozporządzenia o konkurencyjności i umowa ta zostanie przesłana do SW w przyszłym tygodniu.

Kolejne pytanie dotyczyło tego czy Agencja rozważa, żeby były osobne wnioski dla gmin a osobne wnioski dla przedsiębiorców?

Pan Bartosz Szymański wyjaśnił, że Agencja myśli o wielu ulepszeniach w kontekście doświadczeń i przesyłanych sygnałów. Podziękował Panu przewodniczącemu GTL Witoldowi Magrysiowi, za komplet uwag ze strony LGD, naborów, które były w całym kraju związane z premiami i prowadzeniem działalności gospodarczej. Część tych uwag w miarę możliwości wykorzystano w ramach załącznika Excel. Nie oznacza to jednak wcale, że dyskusja dalej nie jest otwarta. Agencja stara się wspólnie na bazie ustaleń z resortem i konsultacji z przedstawicielstwem LGD, przewodniczącym GTL uruchamiać poszczególne komponenty. Wydaje się, że obecnie dużo problemów przysparza procedura 19.2. Pojawia się mnóstwo pytań m.in. na temat kontroli krzyżowych – gdzie też już pojawiły się pewne rozwiązania. Zapewnił, że Agencja działa sukcesywnie i będzie się starać zmieniać poszczególne elementy w jakimś horyzoncie czasowym.

Pani Joanna Gierulska zwróciła uwagę na fakt, że Leader to nie jest takie zwykłe działanie, w którym możemy sobie „sterować naborami”, jak w innych działaniach PROW. LGD stale uruchamiają konkursy zgodnie ze swoimi harmonogramami. Tym bardziej trudne jest wycucie dobrego momentu na zmianę procedur, aby nie stworzyć większego zamieszania. Sytuację naborów w kraju trzeba zdiagnozować, Agencja prowadzi monitoring terminów naborów. Trzeba wziąć pod uwagę, że nie jest prostym zabiegiem wdrożenie nawet dobrego rozwiązania, dla jednych będzie ono miało zastosowanie, dla innych nie.

Pan Witold Magryś w kontekście podziękowań pana Dyrektora Szymańskiego, sprostował, że on tylko pośredniczy w tych pracach, ale główną rolę odgrywa tutaj Pan Piotr Sadłocha i to jemu należą się podziękowania. Zaapelował do LGD, aby wspierać zespół roboczy ds. proceduralnych, składający się z 7 wybranych osób, nie ma jednak żadnego problemu z rozszerzeniem grupy. Jeżeli będzie potrzeba – postara się o organizację spotkania w ramach tego zespołu z przedstawicielami Agencji w celu przedyskutowania możliwych rozwiązań przed wejściem ich w życie.

Pan Marcin Świerczyński przedstawiciel sieci regionalnej LGD woj. śląskiego podzielił się z uczestnikami doświadczeniem z wielu odbytych szkoleń dotyczących biznesplanu, zasad wypełniania wniosków i pułapek, które w tym biznesplanie czyhają. Stwierdził, że te szkolenia nie trafiają w aktualne potrzeby. Pojawiają się rozbieżności, co do racjonalności przyjętych kwot i wyliczeń w biznesplanach a nikt do tej pory nie przeprowadził ani z samorządami województwa ani z LGDami szkolenia takiego stricte technicznego dotyczącego wyliczania wszystkich tabel części ekonomicznej, która jest w biznesplanie. Uważa, że jedno wspólne szkolenie z samorządami w danym województwie na ten temat, wyjaśniłoby wiele rzeczy dotyczących sposobu obliczania tych kwot, ponieważ pojawiają się różnice w kwotach w zależności od tego kto je liczy. Pomimo iż jest instrukcja, nie ma gotowych formułek w biznesplanie i w związku z tym pojawiają się różnice. Zgłosił propozycję zaangażowania specjalistów z oddziałów regionalnych ARiMR, osób, które mają, na co dzień do czynienia z biznesplanami, również bardziej skomplikowanymi, do przeszkolenia LGD. Przyznał, że sam podjął taką próbę w województwie śląskim – niestety bez rezultatu. Dlatego poprosił o rozważenie takiej opcji, jeżeli byłaby taka możliwość.

Druga sprawa wspomniana przez Pana Marcina Świerczyńskiego dotyczy donosów i pism, jeżeli chodzi o LGD. Zauważył, że LGD musi sobie zdawać sprawę, że ludzie składający wnioski nie rozumieją sposobu funkcjonowania lokalnych grup działania – dla nich jest to zbyt skomplikowane – przedsiębiorstwo składa wnioski, chce otrzymać pieniądze i nie zastanawia się co się dzieje po drodze. W związku z powyższym poprosił o wyrozumiałość w analizie tych donosów bo za chwilę

może się ich pojawić jeszcze więcej. Jeżeli mamy do czynienia z przedsiębiorcami, to rzeczywiście będą próbować każdego sposobu, aby dowieść swoich racji.

Pan Piotr Łukasik z Urzędu Marszałkowskiego Woj. Mazowieckiego zapytał Agencję o decyzje w sprawie kontroli krzyżowych, które bardzo utrudnia brak systemu informatycznego. Nasz samorząd przedstawił konkretne rozwiązania. Wyraził obawę, że niedługo dojdzie do sytuacji, że terminy na weryfikację wniosków będą przekroczone a umowy nie zostaną zawarte.

Pan Bartosz Szymański z ARiMR rozpoczął odpowiedzi na zadane pytania

Odnosnie biznesplanu poinformował, że uszczegóławiany jest materiał pomocniczy do biznesplanu. Zaproponował, aby samorzady i LGD zapoznały się z tym materiałem, z tym co będzie załączane do arkusza Excel. Jeśli się okaże, że nadal jest z tym problem – zapewnił, że Agencja wróci do dyskusji. Przyznał, że przy opracowywaniu załącznika Agencja skorzystała z doświadczenia pracowników, którzy w DDI tworzyli biznesplany na modernizację. W przyszłym tygodniu materiał zostanie przesłany.

W kwestii donosów Pan Dyrektor sprostował, że starał się przedstawić procedurę, według której Agencja będzie funkcjonować. Za weryfikację konkursów i za nadzór nad Lokalnymi Grupami Działania odpowiadają samorzady województw. Zanim Agencja podejmie kroki w danym temacie to najpierw zajmie się danym problemem, jeśli będzie on wymagał analizy. Dopiero później informacja jest przekazywana do Urzędu Marszałkowskiego. Dzisiaj pojawia się proste pytanie: Czy LGD w ramach prowadzonych konkursów już dokonały weryfikacji poszczególnych zasad? Dopiero na podstawie tej informacji, po analizie, mogą być podejmowane dalsze czynności. Tak naprawdę ARiMR jako Agencja Płatnicza dba o to, aby środki były wypłacane prawidłowo.

Odnosnie kontroli krzyżowych Pan Dyrektor podziękował za pismo z samorządu i propozycje, żeby przesunąć etap płatności ze strony samorządu. Na razie takie rozwiązanie nie jest możliwe do zastosowania. Po pierwsze – Agencja zebrała już z poszczególnych samorządów informacje o pracownikach, którzy będą mieli dostęp do pewnych zasobów, które znajdują się po stronie Agencji. Druga sprawa – Agencja jest w końcowej fazie rozmów, mających na celu przekierowanie pewnej dyskusji w ramach naborów na oddziały regionalne, aby zamiast do centrali ARiMR zwracano się do oddziałów regionalnych. Uważa, że jest to dobre pole do dyskusji, ponieważ do części informacji, które są potrzebne do kontroli krzyżowej samorzady mają dostęp z tytułu swoich kompetencji, ale do części dostęp mają w tym momencie tylko oddziały regionalne Agencji.

Pani Mirosława Mochocka ze Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego zaproponowała, aby zorganizować spotkanie MRiRW, Agencji, Samorządów i LGD w rozszerzonym składzie z udziałem przedstawicieli Departamentu Audytu i Kontroli w ARiMR ze względu na fakt, że ten departament będzie kontrolował wdrażanie LEADERa i wymiana doświadczeń byłaby przydatna.

Jeśli chodzi o kwestie związane z limitami LGD, zarządzanie limitami w kontekście protestu i w kontekście pytań czy współpracy pomiędzy samorządami a LGD, gdzie samorząd musi wskazywać LGD środki dostępne na następne konkursy to uważa że za mało czasu zostało poświęcone na wyjaśnianie wątpliwości. Jeżeli temu zagadnieniu nie przyjrzymy się dzisiaj i nie podejmiemy konkretnej decyzji, to będziemy o tym rozmawiać jak o biznesplanach – ex post. Dzisiejsza rozmowa na temat zasad weryfikacji biznesplanów nie wniesie nic nowego, w momencie, kiedy są one już po kontrolach dokumentacji a realizacja czy przygotowanie biznesplanu nie było dostatecznie uregulowane. Jeżeli będziemy robić wszystko post factum, nasze poświęcanie czasu stanie się po prostu zbędne.

Kolejna rzecz, która jeszcze przed nami, wymagająca bardzo pilnego potraktowania to kwestia podejścia do rozliczania ryczaftu. Według Pani Mirosławy Mochockiej należy uregulować jednolite

podejście w poszczególnych samorządach, aby uniknąć sytuacji jaka pojawiła się w ramach naborów wniosków na poddziałanie 19.2.

Zwróciła się też z prośbą, aby przy rozważaniu kwestii grupy interesów nie bazować tylko na dokumentach pomiędzy samorządami i centralą Agencji. Zaapelowała do LGD, aby spojrzęły też na grupy interesów poprzez własne procedury, ponieważ uważa, że problem nie leży w przepisach, rozporządzeniach unijnych, ale w tym, jak LGDy transponowały te przepisy na swoje procedury. Jeżeli użyjemy niewłaściwych określeń przy tworzeniu spisów grup interesów, pracownicy samorządów weryfikujący będą zmuszeni spojrzeć nie tylko na przepisy unijne, ale też na procedury LGD i może pojawić się poważny problem, właśnie na bazie procedur.

Pani Agata Domżał z regionalnej sieci LGD woj. lubelskiego zapytała kiedy samorzady mogą spodziewać się procedury projektów grantowych. Niektóre LGD mają zaplanowane zakończenie projektów grantowych w ramach kamieni milowych 2018 r. i już ogłosiły konkursy a nawet przekazały dokumenty do samorządu województwa i sprawa utknęła w martwych punktach.

Drugie pytanie dotyczyło: Jak finansować projekty grantowe? Niektóre LGDy rozmawiały z BGK na temat pożyczki i BGK twierdzi, że nie ma żadnych ustalonych warunków, jeśli chodzi o finansowanie samych projektów grantowych. Czy Ministerstwo lub Agencja mogłyby w imieniu wszystkich LGD wynegocjować warunki finansowania projektów grantowych? LGDy obawiają się tego, że będą brać wyprzedzające finansowanie, pożyczkę – tak jak to było w ramach funkcjonowania LGD – i jeszcze wkład własny, czyli ten wkład krajowy LGD będą same musiały zapewnić. W przypadku planów dużej ilości projektów grantowych może pojawić się problem.

Pani Agata Domżał zaproponowała wypracowanie jednolitego podejścia samorządów w całym kraju do bardzo wielu kwestii m.in. do grup interesów.

Pan Bartosz Szymański wyjaśnił, że procedury dotyczące grantów powinny dotrzeć do samorządów za około dwa tygodnie.

Jeśli chodzi o temat BGK to jest to nowa sprawa i Agencja musi najpierw przyjrzeć się ustaleniom z BGK jeżeli chodzi o finansowanie wyprzedzające i wtedy dopiero ustalić kwestie związane z warunkami dla LGD.

W kwestii trzeciego pytania jest to sprawa bardzo trudna, aby wszystkie LGD i 16 samorządów podchodziły do różnych tematów w ten sam sposób.

Przewodniczący podsumowując zgłaszane uwagi do pierwszych naborów zaproponował spotkanie w ciągu 2 tygodni w mniejszym gronie z udziałem MRiRW i ARiMR celem przedyskutowania kwestii rejestru interesów, protestów i limitów. Pan Piotr Sadłocha zasugerował wykorzystanie zespołu roboczego przy GTL ds. proceduralnych do udziału w spotkaniu.

Ad. 19 W punkcie dziewiętnastym posiedzenia Przewodniczący zaprosił Pana Krzysztofa Rodzika Dyrektora Biura Pomocy Technicznej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi do przedstawienia informacji o konkursie w ramach KSOW. Dyrektor poinformował, że dzisiaj ukazało się ogłoszenie o konkursie dla partnerów KSOW na stronie MRiRW oraz na portalu KSOW z terminem na składanie wniosków do 23 lutego 2017 r. Termin realizacji projektów na poziomie krajowym oraz w ramach SIR upływa 31 października 2017r., a na poziomie regionalnym do 15 listopada 2017r. Zapowiedział, że planowane są szkolenia dla partnerów sieci przez jednostki regionalne KSOW w województwach oraz na poziomie krajowym w dniu 8 lutego 2017 r. w MRiRW. Jednocześnie zwrócił uwagę, aby nie sugerować się zapisami Planu działania KSOW na lata 2014-2020 odnośnie jaki wnioskodawca/beneficjent może składać wniosek i na które działanie ale zgodnie z nowym podejściem każdy partner zarejestrowany w bazie partnerów KSOW jest uprawniony do udziału w konkursie.

Następnie Przewodniczący przeszedł do dyskusji na temat możliwości rekomendacji w zakresie finansowania szkoleń dotyczących podejścia LEADER z Planu działania KSOW na lata 2014-2020. Wyjaśnił, że pomysł narodził się podczas warsztatów przeprowadzonych dla samorządów województw na spotkaniu w dniu 18.10.2016 r. oraz dla LGD na spotkaniu w dniu 8.11.2016 r. Uczestnicy, identyfikując bariery wdrażania zadań delegowanych PROW 2014 -2020 i bariery we wdrażaniu RLKS oraz LSR, jak również wypracowując zasady gwarantujące dobrą współpracę w relacjach LGD a MRiRW, LGD a ARiMR, LGD i SW oraz LGD a LGD, podnosili potrzebę organizacji interaktywnych spotkań i szkoleń. Mając na względzie powyższe podjęto działania dotyczące wypracowania katalogu obowiązkowych szkoleń i spotkań do zrealizowania w ramach planów operacyjnych KSOW. Przewodniczący poprosił przedstawicieli regionalnych sieci LGD o przedstawienie potrzeb szkoleniowych zebranych w regionach. Tabela „Zgłoszone tematy szkoleń wg województw” znajduje się w załączniku nr 4.

Przewodniczący poprosił zebranych, aby z katalogu zebranych tematów zadeklarować, te które są najważniejsze. Najczęściej powtarzającym się zagadnieniem był biznesplan pod kątem oceny oraz warsztat w zakresie karty oceny formalnej.

Pani Joanna Gierulska przypomniała, że obecnie trwają ogólnopolskie szkolenia dla LGD z tematów, które zostały zgłoszone przez LGD. Przewidziane są jednodniowe szkolenia z zakresu animacji i doradztwa, a z zakresu ewaluacji i monitoringu odbędą się w maju i czerwcu br. Panią Dyrektor zaniepokoił fakt, że, pomimo iż dwudniowe szkolenia z biznesplanu i oceny formalnej odbyły się już w styczniu br. to ciągle jest potrzeba szkolenia z tego obszaru. Pan Piotr Sadłocha wyjaśnił, że podczas szkoleń nie pracuje się nad wypełnionym wnioskiem, bo obowiązuje tajemnica przedsiębiorstwa a są oczekiwania, aby przedstawić konkretny wniosek od początku do końca wraz z załącznikami. Ponadto każdy LGD ma inne kryteria wyboru i trudno ujednoczyć pracę w grupie składającej się z różnych LGD.

Pan Ireneusz Kamiński poparł potrzebę realizacji tematu zasady pomocy *de minimis*, ale polecił bardziej trwałą i szerzej dostępną formę przekazywania wiedzy tj. opracowanie podręcznika w przystępnym języku zamiast szkoleń. Również w przypadku biznesplanu można w podręczniku opisać przypadki próby wyłudzenia środków publicznych.

Pan Robert Krysztofiak z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, w kontekście informacji podanej przez Dyrektora Szymańskiego o korzystaniu z pracowników DDI przy opracowywaniu dokumentacji proceduralnej, zaproponował, aby wykorzystać tych specjalistów z oddziałów regionalnych ARiMR do prowadzenia szkoleń z biznesplanów. Zapytał o formę finansowania zgłoszonych szkoleń – czy to z planu operacyjnego Jednostki Centralnej KSOW czy z innych źródeł?

Dyrektor Krzysztof Rodzik wyjaśnił, że wiele szkoleń można organizować bez kosztowo, jak planowane szkolenie dla partnerów KSOW, gdzie wystarczy zapewnić sale w MRiRW. Poparł pomysł szkolenia z biznesplanu i wykorzystania wiedzy pracowników regionalnych oddziałów ARiMR. Jeśli chodzi o źródło finansowania to ewentualne szkolenia zgłoszone przez DROW będą finansowane z budżetu JC KSOW, ale również część szkoleń w formie rekomendacji zostanie przedłożona do Jednostek Regionalnych KSOW do realizacji począwszy od planu operacyjnego KSOW 2018-2019.

Pani Mirosława Mochocka ze Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego widzi problem nie w tym, że szkoleń nie ma, ale oczekiwania co do szkoleń są takie aby szkolenie odpowiedziało na każdy indywidualny przypadek. Szkolenie tylko postawi pewien kontekst czy to przepisów czy to stanu faktycznego. Należałoby wyspecyfikować te szkolenia, narzędzia w ramach, których można by dojść do porozumienia pomiędzy podmiotem oceniającym i podmiotem składającym wniosek.

Kwestie problematyczne do zmiany na poziomie procedur to biznesplany, zasada de minimis, procedura oceny.

Pan Tomasz Piłat z sieci regionalnej LGD woj. warmińsko-mazurskiego przyznał, iż pomimo zorganizowania wspólnego spotkania samorządu województwa i LGD to sposób oceny wniosków przez samorząd nie jest łatwy do rozstrzygnięcia np. rozumienie zasady de minimis.

Przewodniczący podsumował, że ważne jest, aby szkolenia w ogóle się odbywały i ważne są też wspólne spotkania dla LGD i SW. Pewne szkolenia można zrobić bez kosztowo, ale są takie tematy, do których trzeba zatrudnić ekspertów.

Dyrektor Gierulska zasugerowała, że pewne tematy szkoleń dotyczące np. technik animacyjnych można zrealizować w ramach funkcjonowania LGD. Być może warto skorzystać z doświadczeń innych LGD, które były szkolone jak zostać lokalnym animatorem. Zachęciła do dzielenia się doświadczeniami poprzez współpracę, przepływ informacji, sieciowanie.

Pan Witold Magryś zapytał czy jest akceptacja do propozycji rekomendacji potrzeb szkoleniowych dla lokalnych grup działania, aby przygotować w formie uchwały GTL, która zostanie przesłana członkom grupy tematycznej do zaopiniowania w trybie obiegowym. Nie było głosów sprzeciwu.

Na zakończenie dyskusji nt. szkoleń dla LGD Przewodniczący przypomniał o realizowanych szkoleniach przez Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, np. w przyszłym miesiącu odbędą się szkolenia z inkubatora przetwórstwa. Szczegółowy harmonogram szkoleń znajduje się na stronie www.faow.org.pl.

Ad. 20 W kolejnym punkcie przewodniczący zapowiedział informacje o inicjatywach na poziomie europejskim. Jako pierwsza głos zabrała Pani Inga Kawałek, która uczestniczyła w seminarium „Osiągnięcie rezultatów metodą RLKS: wprowadzanie metody w życie” w dniach 6-8 grudnia 2016 r. w Bastad w Szwecji. Pani Kawałek przedstawiła główne kwestie poruszane na spotkaniu oraz podzieliła się uzyskanymi tam informacjami. Temat seminarium - wprowadzanie idei RLKS w życie - dotyczył wydarzeń organizowanych na różnych szczeblach – unijnym i krajowych, gdzie rozpoczyna się już dyskusja na temat kształtu nowego okresu programowania po 2020 roku. Podczas, gdy Polska jest zaangażowana w ustalenia związane z teraźniejszością, w krajach Europy trwają debaty nad zarysem przyszłej postaci programu. Przedstawiciele Komisji Europejskiej wbrew wcześniejszym obawom LGD potwierdzają, że podejście LEADER jest bardzo mocno ugruntowane na szczeblu unijnym i trudno sobie wyobrazić, aby tego podejścia nie kontynuować w kolejnym okresie programowania. Obecnie toczy się natomiast dyskusja nad kształtem i kierunkiem LEADERa. Podczas seminarium dokonano krótkiego przeglądu jak wygląda LEADER w krajach UE, przedstawiono dane statystyczne dotyczące tego, gdzie i jakie fundusze są dostępne w poszczególnych państwach. Z danych wynika, że w 11 krajach wykorzystywane są 4 fundusze, w 10 – 2 fundusze, w 4 krajach - 3 fundusze a w 3 krajach dostępny jest 1 fundusz. Istnieje ponad 2500 LGD i ok. 280 lokalnych grup rybackich, zdecydowana jednak większość to grupy jednofunduszowe – jest ich ok. 140 spośród 1800 LGD wybranych do tej pory.

Pani Inga Kawałek wspominała, że jednym z ważniejszych punktów w dyskusji była realizacja RLKS w ujęciu wielofunduszowym. Trudno zrozumiałym faktem, również przedstawicielom Komisji, jest wciąż występująca duża niechęć dla wielofunduszowości. W wielu krajach czy regionach odnoszono się do zaangażowania środków z Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego właśnie w podejście RLKS i czasami wygląda to tak jak w przypadku Polski – wielofunduszowość jest oczywiście dopuszczona, jednak w praktyce możliwość skorzystania z wielofunduszowych LSR w skali całego kraju jest bardzo mała. W całej Unii Europejskiej sytuacja wygląda podobnie. Mówiono również o trudnościach, które występują we wdrażaniu RLKSu np. o takich kwestiach jak zasady demarkacji pomiędzy różnymi funduszami, ale też wzajemnej komplementarności różnych

funduszy względem siebie a przez to i projektów. Problemem jest również nierówne zrozumienie naboru w różnych krajach, na różnych szczeblach – szczególnie tam, gdzie wymagana jest koordynacja pomiędzy wieloma funduszami brak jest kompetencji do sprawnej realizacji zadania, pojawia się potrzeba ujednoczenia przepisów w celu wprowadzenia podobnych zasad w różnych funduszach. Wydaje się, że Szwecja jest państwem, gdzie proces ten udaje się najlepiej. Szwedzkie podejście opiera się na jednym programie operacyjnym dla RLKS łączącym fundusze EFS i EFRR. RLKS jest tam również w programie operacyjnym morskim oraz w programie rozwoju obszarów wiejskich, ale fakt istnienia jednego programu operacyjnego dla RDF i FS wpływa na to, że ten RLKS jest najbardziej poukładanym dla beneficjenta programem. Podano przykłady realizacji przez szwedzkie LGD projektów związanych z włączeniem społecznym, skierowanych do osób niepełnosprawnych, związanych z promocją produktów lokalnych. W wielu krajach pojawia się temat uchodźców, który dla nas wciąż jest abstrakcyjny. Kilka grup zaprezentowało doświadczenia związane z mocnym zaangażowaniem w działalność biznesową. Pojawił się przykład współpracy kilku lokalnych grup (irlandzkich lub brytyjskich), które wspólnie założyły spółkę i prowadzą produkcję oraz przesyłają energię odnawialną, co jest ich bardzo mocną działalnością służącą temu, żeby wygenerowane i inwestowane w rozwój lokalny środki w coraz mniejszym stopniu pochodziły ze źródeł publicznych a w coraz większym ze źródeł biznesowych. Podczas seminarium wskazano również barierę, jaką jest późny start we wdrażanie RLKS czyli późny wybór LGD w wielu krajach. Poruszono również kwestię planowanych uproszczeń w RLKSie.

Pani Inga Kawalek zakończyła swoją wypowiedź osobistą refleksją dotyczącą potrzeby zastanowienia się jak jeszcze w tym okresie programowania zaplanować pracę nad promocją podejścia LEADER w Polsce. Wskazane jest położenie nacisku na promocję i pokazywanie pozytywnych efektów a co za tym idzie zbieranie i analizę danych, a więc pełniejsze wykorzystanie możliwości, jakie daje ewaluacja. W tym kontekście wyrażona została obawa o zbyt późne rozpoczęcie dyskusji w przyszłości nad rozszerzeniem wielofunduszowości w RLKS w Polsce, co może się wiązać z brakiem danych lub dysponowaniem trudno porównywalnymi i mało reprezentatywnymi informacjami. Być może istnieje możliwość zaprojektowania aspektów, które chcielibyśmy utrzymać w Polsce i promowania naszych pomysłów na nowy okres programowania przy okazji spotkań międzynarodowych.

Następnie głos zabrał pan Łukasz Tomczak, naczelnik Wydziału Rozwoju Terytorialnego MRiRW, który również uczestniczył w omawianym powyżej seminarium. Pan Łukasz Tomczak podkreślił, że wspomniane seminarium było drugim spotkaniem z cyklu. Generalne założenie ze strony Komisji Europejskiej i jej służb pomocniczych czyli FARNETu i Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich jest takie aby spotykać się co roku, ponieważ nie jest to spotkanie dotyczące tylko i wyłącznie spraw wiejskich czyli naszego funduszu wiejskiego ale dotyka właśnie wielofunduszowości. Dlatego jest mowa o LEADERze, ale w kontekście wielofunduszowości. Nieprzypadkowo spotkanie odbyło się właśnie w Szwecji – jest to kraj, który, wydaje się, rozwiązał u siebie kwestie funduszowości najlepiej. Dokonał powierzenia zadania Instytucji Zarządzającej jednemu podmiotowi. Należy zwrócić uwagę na to, że jest tam 48 LGD. W Polsce na poziomie jednego regionu powołana jest jedna jednostka wdrażająca i ma ona podobną liczbę grup do obsłużenia, choć te rzeczy w zasadzie nie są porównywalne. Wszelkie informacje i prezentacje z seminarium są dostępne na stronie ENRD w zakładce *News& Events*,

Pan Łukasz Tomczak przypomniał zebranych o poprzednim seminarium poświęconym przygotowaniom do wdrażania LEADERa, zorganizowanym w Szkocji w Wielkiej Brytanii w grudniu 2015 roku, w którym wziął udział wraz z Panią Dyrektorem Joanną Gierulską. Jako reprezentanci Polski mieli okazję do wygłoszenia prezentacji oraz przedstawienia nowatorskiego podejścia do ryczałtów, co miało na celu zaszczepienie pomysłu innym państwom.

Obecne seminarium skupiło się na podsumowaniu dotychczasowych wydarzeń, poszerzeniu wiedzy uczestników na temat sytuacji wdrożeniowej w różnych krajach i wypracowaniu rekomendacji w kontekście przyszłych planów. Nie było to pierwsze spotkanie dotyczące kwestii przyszłości. Dwa tygodnie wcześniej

odbyła się konferencja w Tartu w Estonii, w którym uczestniczyła reprezentacja z Polski. Wspomniane spotkanie organizowało stowarzyszenie ELARD. Zagadnienia ujmowane były w innej perspektywie, jednak pojawiła się tam również dyskusja na temat przyszłości LEADER po 2020 roku. Materiały z konferencji, z którymi warto się zapoznać, są dostępne na stronie ELARDu.

Na każdym z wymienionych spotkań była mowa o siedmiu podstawowych zasadach LEADERa, które stanowią podstawę do dyskusji nad jego przyszłością. Istotnym wątkiem jest również rozporządzenie omnibus, z którego wynika możliwość finansowania operacji w formie zryczałtowanej, jednak nie w taki sposób jaki obowiązywał we wsparciu przygotowawczym w kosztach bieżących czy też premiach, ale na zasadzie tzw. draft budżetu, czyli w oparciu o zestawienie rzeczowo – finansowe, które jest w klasycznej refundacji. Wymaga ono jednak bardziej rzetelnej oceny od strony racjonalności, zasadności, następnie zsumowania wszystkiego i rozliczania jedynie z efektów, nie z poszczególnych kosztów.

Pani Joanna Gierulka dodała, że chodzi o ustalenie kwoty na podstawie zbadanego zestawienia rzeczowo-finansowego a następnie trzymanie się już kwoty globalnej, która wynika z weryfikacji zestawienia rzeczowo – finansowego, z czego wychodzi ryczałt, który byłby inny w przypadku każdego projektu w zależności od tego co wynikło z oceny. Jednocześnie potem kwota powinna być zryczałtowana i obowiązuje normalne rozliczenie po efektach a nie refundacji.

Podsekretarz Stanu Ryszard Zarudki zwrócił uwagę na fakt, że podejmowane od początku wysiłki podążania tym systemem zostały niestety zatrzymane przez Komisję Europejską, niemniej dostrzega ona słuszność kierunku, ale wymaga to zmiany przepisów.

Odpowiadając na pytanie czy będzie wydzielony rachunek Pani Joanna Gierulka stwierdziła, że rachunek wydzielony jest tylko na zaliczkę.

Na zakończenie swojej wypowiedzi Pan Łukasz Tomczak zwrócił uwagę na pozytywną tendencję do podziału spotkań na część wykładową i warsztatową. Obecnie dąży się do pozostawiania podsumowań na koniec a rozpoczynania spotkań warsztatami w celu skupienia się na opracowaniu konkretnych tematów i zaangażowaniu w nie wszystkich członków, co daje możliwość aktywnego udziału w dyskusji. Taki porządek staje się regułą, jeżeli chodzi o spotkania europejskie.

Następnie przedstawicielka Jednostki Centralnej KSOW Pani Beata Szybińska przybliżyła kwestie poruszane przez grupę tematyczną ENRD „Biznes na wsi”, która pośrednio jest adresowa do LEADERa. Jednak gdy zaczęliśmy spotkanie od ewaluacji ex-post działania LEADER, Pani Izabela Grabowska powiedziała, że nie było specjalnych efektów w strefie gospodarczej w tym obszarze. Teraz LGD nabierają nowych doświadczeń. Będziemy zbierać dobre praktyki i bardzo będzie nas interesować nie tylko to, co się udało sfinansować, ale głównie to co się nie udało i dlaczego. To jest właśnie nasza dobra praktyka na nowy okres programowania po 2020 i sposób w jaki chcielibyśmy to robić. Jeżeli teraz kiedy materiał w postaci wniosków od przedsiębiorców jest na biurkach w LGD nie można znaleźć odpowiedzi na pytanie „Dlaczego nie udało nam się sfinansować niektórych rzeczy - być może ciekawych pomysłów?” to później do tego już nie wrócimy. To jest ten czas aby wspólnie zastanowić się jak wesprzeć innowacyjną przedsiębiorczość na wsi.

Jeśli chodzi o notatkę nt. grupy tematycznej „Biznes na wsi”, którą członkowie GTL otrzymali w materiałach na posiedzenie, to zawiera ona analizę na temat tego jakie instrumenty wsparcia są najlepsze na obszarach wiejskich - czyli to co po 2020 roku pozostanie. I jak zapewniła Pani Beata Szybińska jest tam LEADER, tylko, że jest on wskazywany jako główny instrument wsparcia rozwoju biznesu na obszarach wiejskich. Zwróciła uwagę na zawarty w notatce przykład fiński. Finowie już wskazali kierunki rozwoju Leadera i zaproponowali, gdzie chcą być w 2030 roku. Teraz to jest ten czas, kiedy Europa się zastanawia nad przyszłością LEADERa i zrobią to również bez Nas. Jeśli Polska nie weźmie udziału w tej dyskusji to narzucą nam ich podejście. W związku z tym zadała pytanie „Czy polskie LGD wiedzą, gdzie chcą być

w 2030 roku? Co chcą robić? Jak ma wyglądać działalność LGD w kolejnych latach? Podkreśliła znaczenie stanowiska polskich LGD.

Wracając do ewaluacji ex-post – wiedza i doświadczenie LGD jest nieocenione, co podkreśliła pani Grabowska. Jeśli chodzi o rekomendacje ex-post dla LGD, o których mówiła pani Grabowska, to już są realizowane. W Jednostce Centralnej KSOW jest osoba do projektów współpracy - pani Agata Markuszewska, której zadaniem jest wspieranie współpracy międzynarodowej i pomoc lokalnym grupom działania w znalezieniu partnera zagranicznego. Wykorzystywane są do tego dostępne narzędzia internetowe oraz kontakty bezpośrednie z przedstawicielami sieci w Europie. Na portalu ENRD istnieje zakładka LEADER/CLLD, a w niej część dedykowana projektom współpracy międzynarodowej. W sekcji *LAG Database* znajduje się baza lokalnych grup działania w UE wraz z danymi do kontaktów a sekcja *Partner Search* służy do poszukiwania partnerów do współpracy, gdzie zamieszczane są oferty współpracy z różnych państw członkowskich UE. Na portalu KSOW jest także miejsce na projekty współpracy w zakładce *Szukam Partnera*. W celu ułatwienia nawiązania kontaktu z potencjalnymi partnerami dostępny jest tam formularz oferty współpracy partnerskiej. Wypełniony formularz jest rozsyłany do sieci obszarów wiejskich w kraju, w którym poszukiwany jest partner oraz do ENRD z prośbą o zamieszczenie na portalu ENRD. Zamieszczane są tam oferty współpracy nadsyłane z innych krajów. W zakładce znajdują się również kontakty do regionalnych koordynatorów projektów współpracy w Polsce. Zakładka będzie modyfikowana w zależności od potrzeb. Bardzo dobrym pomysłem jest konkurs na najlepsze LGD i to odbędzie się za pomocą dobrych praktyk. W tych dobrych praktykach muszą Państwo pokazać cechy typowo leaderowskie czyli oddolność, współpracę międzysektorową itd.

Na zakończenie swojego wystąpienia Pani Beata Szybińska stwierdziła, że na spotkaniu grupy tematycznej „Biznes na wsi” podkreślano problemy wdrażania LSR, przede wszystkim digitalizację, techniki IT. I co ciekawego powiedziano? Że problem z innowacją istnieje na poziomie całej Europy, że rozwiązania innowacyjne w ogóle nie mieszczą się w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich. Czyli gdzie ich szukać? Stąd było jej pytanie, czy LGD szukają, dla tych innowacyjnych pomysłów, które się nie mieszczą w LSR, środków w innych funduszach: start-up, innowacje, itp. Zachęciła do przeczytania notatki o pracach grupy tematycznej „Biznes na wsi”, gdzie dużo jest mowy o Leaderze, mimo, że tematem grupy jest biznes na wsi.

Z kolei Pani Agata Markuszewska z Jednostki Centralnej KSOW przedstawiła przesłane w materiałach członkom GTL inicjatywy organizowane przez Europejską Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i planowane w lutym br. celem zebrania kandydatów z Polski. Pierwszą z nich jest warsztat dotyczący włączenia społecznego. Poinformowała, że JC KSOW wysłała zaproszenia do LGD oraz partnerów sieci zainteresowanych aktywizacją społeczną. Zgłosiło się 5 partnerów w szczególności zainteresowanych obszarem młodzieży na wsi, w tym jeden partner z LGD. Wobec braku propozycji kandydatów ze strony członków GTL, JC KSOW poinformowała, że sama wybierze polskich uczestników warsztatu.

Drugim wydarzeniem, o którym mówiła przedstawicielka sieci, jest seminarium dotyczące innowacyjności w podejściu LEADER, planowane pierwotnie w październiku 2016 r. i przesunięte na luty 2017 r. W ramach przygotowań do zeszłorocznego spotkania JC KSOW zebrała jeszcze we wrześniu 2016 r. przykłady innowacyjnych rozwiązań stosowanych przez polskie LGD i przekazała 3 propozycje do ENRD. W związku z tym że do tej pory nie było rozsyłane zaproszenie na seminarium tylko wstępna informacja ustalono że jak tylko JC KSOW otrzyma zaproszenie do udziału w seminarium zostanie ono przesłane do LGD i w ten sposób zostaną wyłonieni kandydaci do udziału w seminarium.

Ad. 21 Ze względu na brak czasu Przewodniczący zaproponował ominięcie punktu 21 programu i powrócenie do niego, kiedy GTL znów zajmie się przedsiębiorczością w ramach LEADER.

Ad. 22 W sprawach różnych Przewodniczący odniósł się do tematyki i harmonogramu spotkań w 2017 roku. Zaproponował 4 spotkania GTL w większym gronie w kwietniu, czerwcu, wrześniu

i grudniu oraz kilka spotkań w międzyczasie w mniejszym gronie. Zapytał członków GTL o kwestie zachowania odpowiedniej proporcji pomiędzy tematami i sprawami bieżącymi a sprawami merytorycznymi? Przypomniął, że pierwotnie GTL została powołana do kwestii merytorycznych, długofalowych a mniej do kwestii bieżących, ale rozumnie zmianę profilu spotkań spowodowaną aktualnymi potrzebami. Pani Inga Kawalek stwierdziła, że proporcja mogłaby być trochę większa na rzecz działań bieżących, chociaż przyznała, że zespół roboczy ds. proceduralnych przy GTL mógłby pracować i rozwiązywać problemy w swoim gronie a nawet rozszerzyć swoją działalność o zagadnienia związane z przyszłością LEADER a tylko ustalone kwestie proceduralne raportować na GTL. Przewodniczący wspomniął o funkcjonującej 10 osobowej grupie RLKS przy KM PROW na lata 2014-2020 której prace można by wykorzystać efektywniej.

Oprócz kwestii bieżących na kolejnym posiedzeniu GTL zapowiedział dyskusje o dokumentach ważnych dla LGD jak LEADER/RLKS w Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i w Pakcie dla obszarów wiejskich.

Natomiast w czerwcu planowane jest dwudniowe spotkanie w terenie na temat projektów współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej z udziałem gości z UE.

W II połowie roku 2017 Przewodniczący zgłosił dwa tematy posiedzeń GTL: jeden - LGD jako animator inicjatyw lokalnych, a drugi - marka produktu lokalnego i marka LEADER.

Pan Piotr Sadłocha odniósł się do planowanego we wrześniu 2016 r. spotkania sieciującego projektów współpracy transnarodowej i zapytał czy planowane posiedzenie GTL to będą targi projektów współpracy czy to będzie spotkanie przygotowawcze do targów projektów współpracy? Zaznaczył, że większość LGD ma zapisane projekty współpracy w LSR jako kamienie milowe i jest za późno aby na czerwcowym GTL rozmawiać jak zorganizować takie targi np. w grudniu 2017 r. Przewodniczący stwierdził, że czerwcowe posiedzenie będzie poświęcone kwestiom związanym z projektami współpracy.

Pani Joanna Gierulska wyjaśniła, że MRiRW nie jest w stanie zrealizować takiego spotkania międzynarodowego o projektach współpracy w 2017 roku, natomiast poinformowała, że zostanie zaproponowana zmiana w planie operacyjnym KSOW na lata 2016-2027 polegająca na dofinansowaniu polskich LGD/MRiRW/SW biorących udział w spotkaniach zagranicznych dotyczących współpracy transnarodowej. Ostateczny kształt zmiany będzie jednak uzależniony od możliwości jakie daje np. ustawa Prawo zamówień publicznych. Dodała, że inne kraje organizują wiele wydarzeń i łatwiej będzie sfinansować udział polskich LGD. Zapowiedziała, że prześle do zaopiniowania GTL propozycje zmian do projektu.

Pani Joanna Sokólska poprosiła o rozszerzenie propozycji tematów o przedsiębiorczość LGD, bowiem jest to kierunek, w którym LGD, powinny zacząć lepiej się przygotowywać i rozwijać niż są w tej chwili.

Pani Mirosława Mochocka stwierdziła, że nie ma przepływu informacji pomiędzy LGD i zaproponowała, aby wszelkie decyzje, uchwały podejmowane na innych spotkaniach były przedstawiane na GTL przez zaproszonych członków tych gremiów.

Przewodniczący wyjaśnił, że były podejmowane próby referowania spotkań innych grup związanych z LEADER, między innymi zapraszając Pana Krzysztofa Kwaternę.

Ad. 23 Podsumowując spotkanie Pan Witold Magryś podkreślił, że udało się zdiagnozować potrzeby szkoleniowe LGD, które postanowiliśmy przyjąć w formie uchwały w trybie obiegowym. W ciągu kilku dni roześlemy członkom GTL projekt uchwały i poprosimy o przegłosowanie. Docelowo chcemy, aby tabela z rekomendacjami tematów szkoleń została przekazana do jednostek regionalnych KSOW i żeby znalazły się środki na tego typu działania. Najważniejsze, żeby się po prostu spotykać, co rozwiąże wiele problemów. Doszliśmy też do wniosku, że nie wszystko wymaga dużych środków

finansowych dla organizacji we własnym zakresie, również w przypadku Sieci. Ewidentnie potrzeba spotkań w wielu różnych kwestiach. Postaramy się w różnym wymiarze spełnić te oczekiwania, choć praktyka pokazuje, że zawsze jest zbyt mało czasu. Przewodniczący podziękował wszystkim za udział w dwudniowym posiedzeniu, i zaprosił na kolejne spotkanie w kwietniu. Dodał, że w międzyczasie odbędzie się spotkanie zespołu roboczego ds. proceduralnych z ARiMR i MRiRW. Mamy taką niepisaną umowę o współpracy, jeżeli pojawia się temat, koordynujemy go w ramach mniejszych grup i staramy się te kwestie rozstrzygnąć bez angażowania całego GTL. Poprosił o aktywne włączanie się w te wszystkie prace, wzajemne wspieranie, by nie sprowadzić zespołu do funkcjonowania zaledwie kilku osób.

Na zakończenie głos zabrał Minister Ryszard Zarudki. Stwierdził, że Ministerstwo jest gotowe do spotkań i rozmów o wszelkich trudnościach LGD ale trzeba mieć na uwadze, że nie ma możliwości takiego skonstruowania prawa by uwzględniało każdego beneficjenta i każdy koszt, by przewidywało każdą sytuację. Dodał, że być może wszyscy oczekiwali sprawniejszego startu, ale wiemy co poprawić a energii do działania nam nie brak. Poprosił też wszystkich partnerów o zaangażowanie, bo przed nami rozmowy o przyszłości LEADERa po 2020 roku. W obliczu niezależnie powstałych, aktualnych problemów poprosił tym bardziej o wzajemną dyscyplinę, aby samorzady i LGD wykorzystywały dostępne narzędzia infrastruktury współpracy. Zaapelował o większą frekwencję samorządów, o przesłanie obecności przedstawicieli SW na przestrzeni ostatnich spotkań i zbadanie przyczyny niepełnej reprezentacji SW – jest to poważny problem komunikacyjny, w świetle którego tym bardziej zwrócił się do obecnych przedstawicieli SW o sprawne i skuteczne przekazywanie informacji. Wyraził nadzieję, że przez to współpraca w ramach Konwentu Marszałków będzie lepsza. Podkreślił również znaczenie analizy ex-post, która daje większą świadomość odnośnie dotychczasowego działania. Stwierdził, że jest to bardzo dobra analiza, do której będziemy powracać. Jeśli chodzi o spotkania w terenie to zapowiedział, że czeka nas tam trochę cięższych tematów, ale konfrontacja z tymi problemami, jest nieodzowna dla ugruntowania współpracy poprzez bezpośrednią relację. Wyraził także wątpliwość – Czy informacje z GTL docierają do wszystkich zainteresowanych LGD? Poprosił w związku z tym o dbanie o należyłą komunikację i skuteczny przepływ informacji od członków GTL do wszystkich grup w kraju. Oczekuje również na dobrą współpracę z lokalnymi grupami rybackimi i miejskimi, ponieważ w bieżącym okresie programowania LEADER jest nie tylko w funduszu rolnym. Na zakończenie Wiceminister dodał, tak jak zaplanowaliśmy, będziemy mówić o Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju i Pakcie dla obszarów wiejskich, tzn. będziemy rozmawiać o bieżących, dodatkowych działaniach, ale również o przyszłości LEADERa w kontekście WPR.

Na zakończenie posiedzenia Przewodniczący zwrócił się do członków GTL z prośbą o pilne przesłanie do Fundacji FAPA dokumentów dotyczących zakwaterowania w hotelu w Warszawie i kosztów podróży. JC KSOW podejmie próbę sfinansowania tych kosztów.

Wnioski i ustalenia z posiedzenia:

1. Rekomendacje dotyczące potrzeb szkoleniowych dla LGD zostaną przyjęte w formie uchwały GTL w trybie obiegowym a następnie przekazane do jednostek regionalnych KSOW
2. Zebranie od LGD problemów związanych z protestami, limitami i grupami interesów i przygotowanie pisemnej wykładni.
3. Włączenie przedstawicieli GTL reprezentujących LGD do wspólnych prac z MRiRW ARiMR i SW nad jednolitym rozwiązaniem bieżących problemów LGD związanych z przeprowadzonymi naborami wniosków w ramach LSR. Zadania te zostały powierzone członkom zespołu roboczego ds. proceduralnych przy GTL.

Załączniki:

1. Lista obecności

2. Podsumowanie – doświadczenia pierwszych naborów prowadzonych w ramach wdrażania LSR 2014-2020 z PROW
3. Podsumowanie – doświadczenia pierwszych naborów prowadzonych w ramach wdrażania LSR 2014-2020 z RLKS
4. Zgłoszone tematy szkoleń wg województw

Sporządziły: Agata Markuszewska, Barbara Laszuk